

HAPTONOMISCH **HC**ONTACT

Nr. 1 - 18^e jaargang - maart 2007

De ethiek onder de ethiek

De hemel op aarde

Versie bij een kind in stuitligging

De beroepsvereniging het NVPA

ELMED[®] *Line*

De Elmed Line haptonomie behandelbanken zijn in samenwerking met haptonomen ontwikkeld en munten uit in gebruiksgemak en functionaliteit.

Vraag onze uitgebreide catalogus.

Haptonomie bank Standaard

2-Delig verstelbare bank. Afmetingen 80 x 200 cm. Hoogte incl. matras max. 95 cm. Compleet met speciale hapto-matras.

Haptonomie bank 2-delig elektrisch

De uitvoering van deze bank is geheel gelijk aan de Standaard bank, echter met voet- of handbediening naar keuze; elektrisch of hydraulisch in hoogte verstelbaar. Compleet met speciale hapto-matras.

ELECTRO MEDICO

Electro Medico Nederland bv
Pr. Marijkestraat 4 - 8, 2404 BC Alphen a/d Rijn
Tel. 0172 - 47 50 41, Fax 0172 - 49 17 28
Mail verkoop@electromedico.nl
www.electromedico.nl

Service en kwaliteit in dienst van uw praktijk.

Over het gebruik van de term 'haptonoom' _____ Pagina 5

Mia van Luttervelt

Colofon _____ Pagina 5

De ethiek onder de ethiek _____ Pagina 8

Jan Keij

**Verantwoordelijkheid
en ethische raakbaarheid _____ Pagina 15**

Mia van Luttervelt

De hemel op aarde _____ Pagina 17

Wim Laumans

Versie bij een kind in stuitligging _____ Pagina 21

Monique Duran

De beroepsvereniging het NVPA _____ Pagina 24

Suzan Lucas et al.

**Voor u bijgewoond:
Het ontstaan en de ontwikkeling van
het lichaamsbeeld _____ Pagina 26**

Lezing door Liesbeth Woertman, verslag door Thea Wenneger

Voor u gelezen...

Harry van Nie: Ik breng je naar de overkant _____ Pagina 28

Elisabeth Anna Wolsink

Mia van Luttervelt: Terug van weggeweest _____ Pagina 29

auteur Sonny Kroon.

Carin van Hooff: Helpen bij verlies en verdriet _____ Pagina 30

auteur Manu Keirse.

FysioLogic

Voor de mens in de praktijk

Wat LogicData onder de naam FysioLogic[®] ontwikkelde als software voor fysiotherapeuten die behoefte hebben aan een soepelopende administratie, is inmiddels uitgegroeid tot een **breed softwarepakket voor de gehele paramedische sector...**

...omdat

- LogicData in haar 25-jarig bestaan niet heeft stilgestaan.
- LogicData het belangrijk vindt, dat (para)medici hun tijd optimaal kunnen besteden aan hun kerntaken.
- LogicData het belangrijk vindt, dat (para)medici hun tijd en goede humeur niet moeten verliezen in een omslachtige en tijdrovende administratie.
- LogicData vindt, dat het niet moet uitmaken of een praktijk uit één of meerdere behandelaars bestaat.
- LogicData vindt, dat haar software ook zonder cursus toepasbaar moet zijn.

FysioLogic[®] is verkrijgbaar in twee versies:

- **FysioLogic[®] Basic** voor een eenvoudige praktijk.
- **FysioLogic[®] Plus** voor de grotere praktijk. FysioLogic Plus is ook interdisciplinair toepasbaar en daarmee bij uitstek geschikt voor groepspraktijken of medische centra en in een netwerk.

Al 25 jaar een begrip

*Vraag gratis
en vrijblijvend
een persoonlijk
advies aan*

LogicData

Hof van Hoornwijk
Laan van Zuid Hoorn 51
2289 DC Rijswijk (ZH)
T 070 415 25 83
F 070 415 51 19
I www.logicdata.nl
E info@logicdata.nl

LOGICDATA
ADVIESBURO - AUTOMATISERING

COLOFON

Uitgave

Stichting Haptonomisch Contact
KvK Utrecht 30181509
ISSN 0929-7723
www.haptonomischcontact.nl

Voorzitter Stichting

Paulien Pinksterboer, tel.0251-210707
voorzitter@haptonomischcontact.nl

Redactie

Wim Laumans, tel. 035 6561690
hoofdredacteur@haptonomischcontact.nl
Mia van Luttermvelt, tel. 070 3500019
mvanlutt@planet.nl

Redactieadres

d'Aumeriestraat 49
2586 XM Den Haag

Abonnementen en advertenties

Van der Veer Media
Tel. 035 5254558
Fax 035 5254652
vanderveer.media@hetnet.nl
Mob. 06 53610773

Uitgever

Wim van der Veer,
Blaricum

Prijs

Euro 27,50 per jrg. voor 4 nrs.

Kopijsluiting

28 april 2007

Kopij

Haptonomisch Contact verschijnt vier keer per jaar. Aan haptonomie gerelateerde artikelen, meningen, praktijkervaringen, informatie en nieuws kunt u sturen naar het redactieadres; indien mogelijk graag per e-mail. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van dit tijdschrift berust bij de redactie. Zij behoudt zich het recht voor om in overleg met betrokkene kopij in te korten of niet te plaatsen. De auteur blijft eindverantwoordelijk voor de inhoud van zijn/haar geschrift.

Losse nummers verkrijgbaar na overmaking van € 9 op bankrekeningnr. 97.13.66.497 t.n.v. Van der Veer Media, Blaricum. (Studenten)kortingen zijn onder bepaalde voorwaarden mogelijk.

© Alle rechten voorbehouden. Overname van artikelen alleen na schriftelijke toestemming. Bij plaatsing na toestemming van de redactie dient Haptonomisch Contact te allen tijde als bron vermeld te worden.

Webdesign en onderhoud

webmaster@haptonomischcontact.nl

Over het gebruik van de term 'haptonoom'

Er lijkt sinds een kleine twintig jaar een terminologiestrijd te bestaan over het gebruik van de term 'haptonoom'.

In 1988/1989 (het jaartal ontbreekt) publiceerde Frans Veldman, grondlegger van de haptonomie, zijn eerste grote, dikke boek *Haptonomie – wetenschap van de affectiviteit*. Daarin wijdt hij op p.422 bijna een volle bladzijde aan het gebruik van de term 'haptonoom'. Ik citeer volledig:

“Het is apert onjuist de term <haptonoom> of <haptonomist> te hanteren voor iemand die – op basis van een scholing in (een) haptonomische begeleidings- of toepassingsvorm(en) – één of meerdere aspecten van de haptonomische benadering in zijn beroep heeft geïntegreerd. Ten eerste scheidt deze term verwarring en zegt niets over de gevolgde scholing, de identiteit, de bevoegdheid of bekwaamheid van de <hulpverlener>, ten tweede behoort de benaming <haptonoom>, zo zij al zinvol zou zijn, *expliciet* en *exclusief* te worden voorbehouden aan degene die de haptonomie als *wetenschap* beoefent in studie en onderzoek. Het valt echter zeer te betwijfelen of een wetenschappelijk onderzoeker, die zich wijdt aan de haptonomie, behoefte heeft aan deze titel. Het is in ieder geval zo, dat de auteur van dit boek en grondlegger van deze wetenschap er niet aan denkt deze zelf ooit te gebruiken! (Veldman noemt zich tegenwoordig 'levenswetenschapper', ML)

Menswetenschappelijke ontwikkelingen als de haptonomie, die nieuwe wegen ontsluiten voor opvoeding, begeleiding, hulpverlening en therapie, en die zich bewegen in het veld van de menselijke affectieve interactie en communicatie, blijken een grote aantrekkingskracht uit te oefenen op personen, die zich in de randgebieden van de fysieke of psychische hulpverlening bewegen, alsmede op mercantilistisch ingestelde profiteurs, voor wie de term <haptonoom> een lucratief bestaan lijkt te openen. Het zijn dezulken die behoefte hebben aan een <status> en die zich bij voorkeur

daartoe van de term <haptonoom> zullen bedienen.

Zij schijnen niet te beseffen dat zij daardoor in feite te kennen geven niets van de haptonomie te hebben begrepen en haar waarden niet te hebben onderkend. Zij etaleren derhalve, door zich zo te noemen, hun onbekwaamheid.”

Onder ‘*haptotherapie*’ verstond Veldman toen:

“*Haptotherapie* staat voor een therapeutische begeleiding door een *daartoe* bekwame en bevoegde (geschoolde) haptonomische hulpverlener, die de mens gidsend helpt zich te ontplooien en te ontgrenzen tot de *Extentus Rationalis*, waar voordien een *Extentus Insensus* vigeerde, om daardoor de toegang te openen naar een *Extentus Affectus*. De *haptotherapie* is géén *psychotherapie*, doch een vorm van andragogische hulpverlening ten behoeve van de zelfontplooiing en –ontgrenzing van de begrensde, c.q. in effectiviteit gestrande of door inadequaat verwerkte stress (over-)belaste mens.”

Voor mensen die hun beroep ‘*op haptonomische basis*’ uitoefenden had Veldman de term ‘*haptosynesis*’ bedacht:

“de gerichte toepassing van de haptonomische benaderingsfenomenaliteit als *basisbenadering* voor de beoefening van een beroep binnen de verzorgende en hulpverlenende sectoren der volksgezondheid”...”De arts, de psycholoog, de fysiotherapeut, de psychomotorisch therapeut, de verpleegkundige, de sociaal-maatschappelijk werker, etc., die op haptonomische basis fungeert, gaat daarbij principieel uit van de haptonomische grondbeginselen en van de toepassing van de haptonomische fenomenaliteit binnen zijn beroepshandelen...”

Sinds dit boek van Veldman is de term ‘*haptonoom*’ in haptonomieland besmet. Een enkeling - waaronder Bob Boot, Wim Laumans en ik, die haptonomie ook onderzoeken als wetenschap - mag zich volgens de definitie nog straffeloos ‘*haptonoom*’ noemen. In haptonomieland wordt de term ‘*haptonoom*’ vooral in de kring van de Vereniging Van Haptotherapeuten (VVH) gemeden. Het blijkt te kunnen gebeuren dat een nascholingscursus zijn accreditatie verliest door het gebruik van de term ‘*haptonoom*’. De term ‘*haptonoom*’ blijkt echter onuitroeibaar. *Niet-haptonomen*¹ blijven gewoon spreken over een haptonoom, als over iemand die zich bezighoudt met haptonomie, zoals een econoom zich bezighoudt met economie. En in enkele wachtkamers prijkt nog de manshoge poster van de toenmalige PTT POST – inmiddels een collector’s item - met de tekst ‘*JE HAPTONOOM Stuur nog even de beste wensen. Wij zorgen ervoor*’.

Anno 2007 is er veel veranderd. De definities van Veldman zijn deels door de tijd, deels door het Nederlands spraakgebruik en deels door de beroepsmatige ontwikkelingen in de gezondheidszorg ingehaald. De term ‘*haptosynesis*’ heeft het nooit gehaald en is vervangen door ‘(beroep, gevolgd door) *werkend op haptonomische basis*’, ‘*haptonomisch geschoolde*’ of ‘*haptonoom*’.

De term ‘*haptonoom*’ is een volledig maatschappelijk ingeburgerd begrip geworden, getuige ook het Groot Woordenboek der Nederlandse taal *Van Dale*: 1) beoefenaar van de haptonomische

wetenschap 2) (para)medicus of therapeut die haptonomische inzichten toepast. Het lemma ‘*haptotherapie*’ wordt vermeld als ‘haptonomische therapie’. *Haptisch, haptofoor, haptain, haptokinesie* en *haptonomie* worden eveneens vermeld.

Dagelijks worden mensen door hulpverleners verwezen naar ‘*de haptonoom*’, waarbij vaak onduidelijk blijft wat met deze ‘*haptonomisch geschoolde*’ wordt bedoeld, zoals ook de medewerkers van zorgverzekeraars het verschil niet blijken te kennen tussen bijvoorbeeld ‘*fysiotherapie op haptonomische basis*’ en ‘*haptotherapie*’, behalve in de uitgekeerde vergoeding. Voorts blijken cursisten een opleiding haptotherapie te kunnen volgen die wel of niet erkend kan zijn door de VVH. Vele professionals wijken daarom uit naar een andere beroepsvereniging, zoals de NVPA (Nederlands Verbond voor Psychologen, Psychotherapeuten en Agogen – zie het artikel van Suzan Lucas in dit nummer).

Professionaliseren kost in elk beroep tijd, pijn en moeite. Zeker in een tijdperk van marktwerking en verandering van gezondheidszorgsystemen betekent het een langdurige en voortdurende inspanning en strijd. Hierbij gaat het enerzijds om het vastleggen en verbeteren van beroepsinhoud en kwaliteitsnormen en anderzijds om het overleven binnen de marktwerking met het gevecht om status, geld en macht met een afgrenzing en versterking van de eigen identiteit tegenover ‘bedreigende anderen’, wat vaak wil zeggen (oudere) collega’s die ook concurrenten zijn. Beunhazen vind je in elk beroep, evenals geldwolven, beterseters, leugenaars en (seksuele) grensoverschrijders.

Het lijkt mij wijs te stoppen met de donquichotterie van het vechten tegen windmolens en vanaf heden gewoon *Van Dale* te volgen met de verzamelnaam ‘*haptonoom*’, overal waar bedoeld wordt 1) beoefenaar van de haptonomische wetenschap 2) (para)medicus of therapeut die haptonomische inzichten toepast. De term ‘*haptotherapeut*’ kan worden gebruikt, c.q. toegevoegd waar specifiek die beroepsgroep wordt aangesproken. De grenzen zullen immers nog enige tijd vaag blijven tussen regulier/alternatief, geregistreerd/niet-geregistreerd en haptonoom/haptotherapeut. De grenzen zullen in de praktijk voornamelijk worden bepaald door de inhoud van de (aanvullende) pakketten van de diverse zorgverzekeraars, de eisen die de beroepsverenigingen stellen aan hun leden en het moment dat alle oudere ‘*haptonomen*’ die zich niet meer wilden of konden omscholen tot ‘*haptotherapeut*’ (de ‘*gouwe ouwen*’) met pensioen zijn of overleden.

Voetnoot

¹ ML: *niet-haptonoom*: iemand zonder haptonomische scholing. ML: *non-haptonoom*: iemand die pretendeert haptonomisch geschoold te zijn en/of daar op onjuiste of oneigenlijke wijze gebruik of zelfs misbruik van maakt. Er bestaat geen duidelijk demarcatie criterium. Uit: *Bevestigend aanraken – een filosofisch onderzoek van de haptonomie* (EUR 1997)

De ethiek onder de ethiek

Of: waarom de fundamentele haptonomische ethiek geen fundament is

Jan Keij 1

Gepokt en gemazeld door het nieuwe denken van Emmanuel Levinas over het ‘wezen’ van de mens, ging ik onlangs nog eens lezen in het handboek van Frans Veldman: *Haptonomie – wetenschap van de affectiviteit*. Hij beschrijft daar “de principiële en fundamentele haptonomische ethiek”. Ik legde er de mens volgens Levinas op, om te constateren hoe die mens door ‘de bodem zakte’, dat wil zeggen een fundament onder het fundament legde. Ofwel: de fundamentele ethiek bleek niet fundamenteel. Deze ‘verzakking’ tast echter de haptonomische wetenschap op geen enkele manier aan. Integendeel: hier is behalve van een verdieping sprake van een verrijkende *bevestiging*, niet in het minst omdat bij Levinas de mens als sublieme en uiterste gevoeligheid, als ethische raakbaarheid, aan het licht wordt gebracht. Dit inzicht in de mens als gevoeligheid, deze verrijkende verdieping, deze *fundering van het fundament* wil ik graag over het voetlicht brengen². Ik doe dat door allereerst kort de haptonomische ethiek te schetsen, en die vervolgens te onderbouwen met de verrassende denkbeelden van Levinas. De lezer hoeft het beweerde slechts te vergelijken met zijn eigen ervaringen om het te bevestigen of ontkennen. Het laatste zal echter moeilijk zijn.

De haptonomische ethiek van Frans Veldman

In hoofdstuk XVII van *Haptonomie* (pagina 345 tot en met 357) lees ik wat Veldman onder zijn fundamentele haptonomische ethiek verstaat. Een beknopte samenvatting helpt om de aanstaande onderbouwing van deze ethiek met Levinas te kunnen volgen. Volgens Veldman wordt de haptonomische ethiek:

- “gedragen door de normen van de haptonomische (be)nadering zoals deze voor de (be)naderende gelden, te weten:
- een zich onthouden van elke vorm van dirigisme via een beroepsautoriteit; van machtsuitoefening “überhaupt”;
 - een onvooringenomen, onbevooroordeelde, prudente, respectvolle en zorgvuldige tegemoetkomende ontmoetingshouding (onbevangen *zelfpresentatie*);
 - een open transparante, duidelijke aanwezigheid (ongeweinsde *zelfpresentie*);
 - een in acht nemen van de categorische imperatief “totus sed non totaliter” inhoudende een maximaal *affectief* naderen met behoud van een, de mens in zijn eigenheid latende, respecterende distantie, representerend de zelfweerdhouding als “weerdhoudende liefde”;
 - een optimale behoedzaamheid in het psychotactiele en psychohaptische affectieve contact met inachtneming van een onmiskenbare en onbetwifelbare duidelijkheid in het doelstreven van de (be)nadering, de begeleiding, de zorg, de hulpverlening of de therapie,

dusdanig dat de benaderde deze intentionele duidelijkheid volmondig in vrijheid als gevoelde werkelijkheid kan beamen;

- een onvoorwaardelijk respecteren van het zelfbeschikkingsrecht van de benaderde, met een voortdurend appèl aan diens eigen beslissingsvermogens met betrekking tot een vrije en onafhankelijke keuze en stellingname in de hem regarderende vitaal-existentiële aangelegenheden;
- een uit het voorgaande voortvloeiend, zich direct onthouden van elke vorm der haptonomische fenomenaliteit c.q. de voortzetting hiervan, waar de hiervoren gestelde criteria zich niet op zulk een wijze openbaren dat de benaderde deze in alle opzichten volmondig kan bevestigen en met de voorgestelde toepassingsvorm of haar voortzetting uit vrije wil kan instemmen;
- een consequent in acht nemen van de grondwaarden en de fundamentele doelstellingen der haptonomische nadering – voor welk doel deze ook worden beoogd – welke zich kenmerken door goedheidsonthulling, rationele bestaansbevestiging, c.q. affectieve Zijnsaffirmatie.”

Einde van dit uitvoerige citaat (347-348). Veldman noemt de bovenstaande normen “fundamenteel-ethische normen” (348). Hij spreekt vervolgens nog over het P.T.P.-principe (presentie, transparantie, prudentie) en noemt dat “het, *ethische*, grondbeginsel van de haptonomische nadering.”³

Een kenmerk van deze ‘grondnormen’ is dat ze stuk voor stuk rationeel zijn: ze zijn theoretische *formules* die als zodanig de bewuste bevestiging van de haptonomisch geschoolden⁴ vereisen: zij moeten er achter gaan staan. Zij moeten zich eraan conformeren. Zij moeten daar *bewust* voor kiezen. Want de normen zijn noodzakelijk voor het realiseren van een goede haptonomische relatie en praktijk, en juist daarom feitelijk te beschouwen als een soort beroepsregels. De vraag is vervolgens of deze normen fundamenteel zijn. Op het eerste gezicht misschien wel. Bij nader inzien echter toch niet, zoals ik in de volgende paragrafen probeer te beschrijven. Anders gezegd: de haptonomische ethiek, noodzakelijk voor het realiseren van de relatie, zit op het niveau van de haptonomische relatie als *activiteit*. Ik wil beschrijven dat daaraan de relatie als *passiviteit* vooraf gaat. Ik wil dat beschrijven door zo dicht mogelijk bij de concrete, existentiële ervaring te blijven. Ik verzoek de lezer daarom dan ook het beschrevene steeds met de eigen ervaringen te vergelijken.

De (haptonomische) relatie als passiviteit

Mijn uitleg begin ik met even in de positie van de haptonomisch geschoolde te stappen: een cliënt stapt bij mij de behandelkamer binnen. Wij geven elkaar een hand, als teken van de wederzijdse bevestiging als mens. Maar voorafgaand aan deze begroeting is er al een relatie tussen ons beiden. Niet de relatie van een haptonomisch geschoolde tegenover de cliënt, maar de relatie van een mens tegenover een mens (haptonomisch geschoolde zijn is immers slechts een deelgebied van

mijn mens zijn). Preciezer: daarvóór is er de relatie van een mens als zijnde ‘ik’ tegenover de mens als zijnde ‘ander’ (Ik ben ik, de ander is voor mij een ander). De vraag is dan: wat ervaar ik in die relatie? Wat ervaar ik, precies als ik? Want de enige ervaring die ik kan ervaren is mijn eigen ervaring. Niet die van de ander.

Wat ervaar ik als ik? Welnu, vanaf het moment dat die andere mens in mijn behandelkamer is en daardoor in mijn directe nabijheid, lijk ik als het ware ‘in beslag genomen’ door die ander: ik lijk onmiddellijk op hem of haar georiënteerd. Misschien rond ik nog iets af van het voorafgaande, misschien gaat de telefoon en neem ik die op, maar ik ben en blijf ondertussen gefocust op die ander (ik beslis over lengte, doorgaan of onderbreken van bijvoorbeeld het telefoongesprek vanuit die ander in mijn kamer).

De uitdrukking ‘in beslag genomen’ geeft fraai het *passieve* aan van mijn spontane oriëntatie: ik word als de magneetnaald van een kompas gericht op die ander. Ik richt niet, ik word gericht. Ik ga niet de relatie aan: ik word in relatie gesteld. Ik (be)nader niet. Ik word benaderd. Dat is een *passief* gebeuren, en geen actieve keuze of beslissing van mij. Ik kies misschien voor haptonomische normen, maar niet voor deze nadering. ‘Het’ gebeurt gewoon, het overkomt mij, en het is wat ik ervaar: de loutere aanwezigheid van die ander maakt de eerdere willekeur en spreiding van mijn aandacht en interesse tot een gerichte: op de ander. En probeer daaraan maar eens te ontsnappen!

Ik word buiten mijn zeggenschap om in relatie gesteld. Misschien is het goed dit bij wijze van experiment zelf eens na te gaan in concrete situaties. Test u eens de waarheid (of onwaarheid) van het in het bovenstaande beweerde wanneer u zich onder de mensen bevindt. Niet in de openbare ruimte waarin stilzwijgend de afspraak bestaat dat we elkaar met rust laten en zelfs negeren (in tram, trein, winkel). Hoewel daar de groet (“goedendag”) nog een mooi restant is dat wijst op die oorspronkelijke oriëntatie. Test het in de lift als een ander binnenstapt en u met zijn tweeën naar boven of beneden gaat (een ‘openbare’ ruimte waar de nabijheid van een ander heel dichtbij komt). Test het in uw behandelruimte door met uw aandacht naar uzelf te gaan: wat voel ik? Wat ervaar ik? Reflecteer over dit prereflectieve gebeuren en constateer dat u inderdaad ‘in beslag genomen bent’, min of meer bezet bent door de andere mens. Alsof die ander zich opdringt. Ik bedoel: ik kan veel kiezen in mijn leven, maar *onder* die keuzes, voorafgaand aan alle keuzes, zit wat mij overvalt: mijn onbewuste, niet gekozen wending naar de ander (en dit kan klinken als een schandaal, omdat dit gebeuren als het ware spot met mijn autonomie). Die ander communiceert dus met mij op een aanvankelijk en ten diepste niet bewust niveau. Besef komt pas achteraf. Die ander maakt contact zoals volgens T.S. Eliot goede poëzie ook contact maakt: “poetry communicates before it’s understood”.

De (haptonomische) relatie als passieve gevoeligheid

Duidt deze directe, in eerste instantie onontkoombare oriëntatie niet op mijn uiterste gevoeligheid voor mijn medemens? Is het niet mijn medemens waarvoor ik bij uitstek gevoelig ben? Wat naar voren komt in bijvoorbeeld het gegeven dat ik mij slechts schaam voor medemensen (en niet voor begonia’s of katten); dat niets mij zo van mijn stuk kan brengen als

een ander mens (één opmerking kan voldoende zijn); dat mijn zelfrespect en zelfvertrouwen in hoge mate (ja, misschien zelfs exclusief) en in eerste instantie afhankelijk zijn van anderen; dat ik een schuld kan voelen jegens mensen zonder objectief gesproken schuldig te zijn; dat kritiek van anderen mij van slag kan brengen, alsof ik onder het oordeel van anderen sta. En dat met een passiviteit van ‘in hun greep zijn’ waar ik met mijn bewustzijn geen greep op krijg, of slechts met moeite achteraf.

Ik ben een gevoeligheid voor anderen. Bryan Magee schrijft in *Bekentenissen van een filosoof*⁵:

“Als we een grote, schilderachtige kamer vol meubilair binnenstappen dan hebben we een bepaald gevoel met betrekking tot onze omgeving. Maar als we opeens realiseren dat een donkere vorm in een van de hoeken een mens is die in een leunstoel ligt te slapen, dan wordt het hele gevoel omgevormd tot volstrekt iets anders. Het is niet alsof er nog een extra meubelstuk in de kamer aanwezig is. Het is alsof de metafysica van de ruimte is getransformeerd.”

De metafysica van de ruimte is getransformeerd. Dat is een ingewikkelde manier om te zeggen dat, zodra een ander mens in mijn nabijheid is, mijn gevoeligheid niet alleen aan het licht wordt gebracht, maar ook als mijn dominante kenmerk in een soort van ‘onrust’ geopenbaard word. Omdat er ‘iets’ in mijn nabijheid is dat onvergelykbaar is met ‘ietsen’: een iemand. Dat gevoelige kenmerk verklaart niet alleen waarom ik naar anderen word toegetrokken, maar ook waarom ik ze probeer te vermijden als de pest. Ga uzelf maar na.

Dit kenmerk van de gevoeligheid, misschien mijn wezen als mens, moet haptonomen toch aanspreken. Ze betekent dat ik raakbaar, kwetsbaar ben, wat een voorwaarde is voor het bestaan van het beroep van haptonomisch geschoolde. En nogmaals, wat ook belangrijk is: deze gevoeligheid als een *passief* gegeven is niet de rationaliteit. Sterker nog: deze gevoeligheid is een passiviteit die aan alle bewustzijn en dus aan alle rationaliteit voorafgaat. Een gevoeligheid die pas in tweede instantie tot bewustzijn komt, als een reflectie over wat *eerder* gebeurde.

De (haptonomische) relatie als ethiek

Die gevoeligheid kan nauwkeuriger omschreven worden als een *ethische* gevoeligheid. Om die ‘ethiek’ op het spoor te komen gaan we weer even terug naar de behandelruimte, waar de cliënt binnen treedt. Vanaf dat moment uit zich mijn oriëntatie op hem of haar bijvoorbeeld in mijn drang iets te zeggen: “goedendag”, “hoe gaat het?”, “welkom”... allemaal uitspraken die er op zouden kunnen duiden dat ik het welzijn van die andere mens op het oog heb. Ik voel een drang tot spreken: ik zeg iets, ik *moet* iets zeggen, alsof ik iets *behoor* (hoor de ethiek!) te zeggen; alsof ik een verantwoordelijkheid heb voor die ander. Zwijgen is in deze situatie moeilijk, zo niet onmogelijk. De Portugese schrijver Saramago zegt in zijn roman *Het evangelie volgens Jezus Christus*⁶:

“Als we haar genoeg tijd geven heeft de stilte een goede eigenschap die haar ogenschijnlijk ontkent, namelijk dat ze dwingt te praten.”

Nee, niet de stilte dwingt. De ander ‘dwingt’. Het is moeilijk een ander te negeren. Goed,

misschien kan ik, zoals de schrijver Michael Frijda zegt, “het kunstje leren geen mens te zien waar die wel degelijk” staat. Maar dat kunstje gaat dan toch ten koste van dat dominante kenmerk dat mij als *mens* karakteriseert; dat mij tot mens maakt, of beter, tot mens verheft: mijn gevoeligheid voor anderen.

Mijn gevoeligheid is een ethische gevoeligheid: ik sta in voor de ander. Zo eenvoudig is dat, en tegelijk in de praktijk zo moeilijk en ingewikkeld. En die ethische raakbaarheid is niet zonder meer het mededogen. Want de gevoeligheid kan ik als heel lastig ervaren. Ik kies er immers niet voor. De gevoeligheid zet mij voor het blok, reden waarom ik haar kan ervaren als een ontkenning en daarom als een belediging van mijn autonomie. De ander kan dus meer zeggenschap over mij hebben dan mij lief is. Daarom kan die ander een hel zijn voor mij, die haat oproept. Een indringend obstakel dat ik pas van mij af kan schudden als het bovenop mij zit. Zo gesteld ben ik, om met Marlène Dietrich te spreken, “von Kopf bis Fuss auf Liebe eingestellt“. Aangenomen althans dat verantwoordelijkheid de ‘harde term’ voor liefde is, en ik door de ander ‘verplicht word’, bevolen word, tot liefde. Bevolen: het klinkt onaangenaam, en het kan als heel onaangenaam ervaren worden. Maar dit bevelen is tegelijk een ‘wijden’ (het Franse werkwoord ‘ordonner’ heeft nog die dubbele betekenis). Ik bedoel: bevolen worden tot liefde is leren dat ik tot verantwoordelijkheid in staat ben. Precies die verantwoordelijkheid maakt en verheft mij tot mens.

De (haptonomische) relatie als asymmetrisch

Hierboven stelde ik al: mijn ervaring is gebonden aan het ik dat ik ben. Mijn ervaring van de verplichting jegens de ander is daarom een ik-ervaring. De ander ervaart waarschijnlijk helemaal niet dat hij mij verplicht. Hij dringt bij mij binnen zonder te kloppen maar is zich bij wijze van spreken van geen kwaad bewust. En dat terwijl bij mij het “kwaad” al aangericht is. Dit verschijnsel noemt Levinas *asymmetrie*: de ervaring van verplichting behoort onlosmakelijk en onomkeerbaar bij mij, als ik.

Concreet gezien bestaat er maar één ik, en dat ben ik. De rest van de mensheid bestaat uit niets dan anderen en nog eens anderen. In een wereld van verder alleen maar anderen ben ik de uitzondering. Uniek dus. Ik kan mij *voorstellen* dat die uitzonderlijkheid ook voor anderen geldt, want ik kan mij een ander *voorstellen* als ook een ik. Ik *ervaar* de ander echter onontkoombaar altijd als ander. Ik kan mij *voorstellen* dat ik voor anderen als allemaal ‘ikken’ de ander ben maar ik kan mij slechts onontkoombaar *ervaren* als een ik. Dit is de asymmetrie: ik, het enige (en daarom unieke) ik, alleen, voel mij verplicht jegens de ander, wat al hoorbaar is in het simpele ‘na u’, dat ik uitspreek als ik met een ander een deur nader. Ik voel mij verplicht. In eerste instantie ervaar ik dus het recht van de ander, zonder dat daarbij meteen mijn recht in het vizier is. Met deze asymmetrie is gezegd dat verantwoordelijkheid geen kwestie is van gelijk oversteken, geen handel. Geen handjeklap.

Ik geef twee alledaagse voorbeelden van de asymmetrische verplichting:

1. Ik loop in een gang en op enige afstand achter mij loopt een oude dame met stok. Haar

kwetsbaarheid heeft mij in de ban. Ik meet met mijn ogen de afstand tussen ons beide, mij afvragend of ik de klapdeuren die ik nader open zal houden, omdat dicht laten klappen als onbeleefd kan overkomen. Ik trek een deur open en draai mij om, om de dame door te laten. Ik ben ik, als zodanig verplicht, zonder die verplichting spontaan te kunnen omkeren. Kortom, ik ervaar de vrouw als ander, dus als mij verplichtend. Zij heeft ondertussen als ander niet het gevoel dat ze mij verplicht. Integendeel, op het moment dat ik de klapdeur open houd gaat zij sneller lopen. Omdat zij zich vanuit haar eigen ik-ervaring verplicht voelt jegens mij, die voor haar de ander is. Terwijl ik niet het gevoel heb gehad, als zijnde ik, dat ik *haar* heb verplicht sneller te gaan lopen. Integendeel, op mijn beurt voel ik mij weer, vanuit mijn ik-positie, verantwoordelijk voor haar snelle lopen: “Doet u maar kalm aan, mevrouw.” Voor ik het weet heb ik een gebroken heup op mijn geweten.

Mijn ervaring: ik ben verplicht, zonder de vraag naar de omkering te stellen. Dat is de asymmetrie.

2. Ik zit met mensen aan tafel te lunchen. Ik neem een hap van mijn rijkelijk belegde boterham, juist op het moment dat iemand een vraag aan mij stelt. Gevolg: ik ga vlugger kauwen en doorslikken, ten koste van de smaak. Zie hier mijn directe geneigdheid het de ander naar de zin te maken (hier door een antwoord te geven), zonder mij af te vragen wat die ander in ruil daarvoor voor mij doet. Dat is de asymmetrie.

Het is mijn stellige overtuiging dat elke haptonomisch geschoolde die niet deze asymmetrie tot uitgangspunt neemt een slechte is. Eenvoudigweg omdat asymmetrisch handelen, dat is belangeloos handelen jegens de cliënt, een onmisbare vereiste is voor goede hulpverlening. Het honorarium dat daar tegenover staat doet aan die asymmetrische belangeloosheid niets af. Het is zelfs voorwaarde om de niet wederkerige verantwoordelijkheid voort te kunnen zetten.

Conclusie: de ethiek onder de ethiek

De mens is ten diepste een ethische gevoeligheid voor anderen. Ik ben het wezen dat ethisch *gemaakt* kan worden door anderen. Buiten mijn bewuste keus om, voorafgaand aan mijn bewuste keus, ben ik in eerste instantie de sterke geneigdheid in te staan voor het welzijn van anderen. Een geneigdheid die ik daarna op het niveau van het bewuste kiezen, in tweede instantie dus, met voeten kan treden.

Ten diepste voel ik genegenheid voor de ander. Uit dit gegeven kunnen de normen worden afgeleid. De normen die aangeven wat concreet vereist is om de genegenheid in de praktijk te brengen. De normen als uitwerkingen van mijn basale ethische gevoeligheid. Tot die normen behoren ook de beroepsregels: een beroepsethiek. Mijns inziens is de haptonomische ethiek van Veldman eigenlijk een soort ‘beroeps’ethiek: een vervolg op, een afgeleide van, mijn basale oriëntatie op de andere mens. Een ‘beroeps’ethiek die er is ter wille van de concrete invulling van de relatie: de haptonomische relatie als activiteit.

De ‘fundamentele’ ethiek van Veldman wordt dus geschraagd door mijn mens zijn: ethische gevoeligheid voor de ander. Die laatste ethiek is de ethiek *onder* de ethiek: de relatie als

passiviteit, voorafgaand aan de relatie als activiteit. De laatste ethiek is de ethiek die algemeen menselijk is, gekoppeld aan een ik, dat eventueel kan besluiten haptonomisch geschoolde te worden, of onderwijzer, of postbode, of verkoper van tweedehands auto's. En in al die besluiten zijn menszijn meeneemt naar zijn beroep. En nogmaals: mocht iemand er in slagen zijn ethische gevoeligheid in de ban te doen, dan doet hij zijn menselijkheid in de ban. Dat is de weg naar geweld, een geweld dat door dit summiere artikel geenszins in zijn realiteit ontkend wordt.

Voetnoot

- 1 Dr. Jan Keij, filosoof, is geïntroduceerd in de haptonomie door Wim Laumans en Mia van Luttervelt
- 2 Zie ook in de doctoraalscriptie Bevestigend aanraken van Mia F.W. van Luttervelt (1997) het hoofdstuk Haptonomie en ethiek. Daarin wordt een deel van mijn visie besproken
- 3 De cursivering is van Veldman.
- 4 Lees voor haptonomisch geschoolden: haptotherapeuten, c.q. haptonomisch werkende artsen, fysiotherapeuten, verpleegkundigen, verloskundigen etc.
- 5 Amsterdam, 1997.
- 6 Amsterdam, 1993.

hetty

psychomotorische
cranio sacraal
familieopstellingen

broeders

therapiepraktijk

Training Familieopstellingen

Achtdaagse basistraining voor therapeuten waarin u het gedachtegoed en de werkwijze van de familieopstellingen in uw werk leert toepassen. Een training waarin theorie afgewisseld wordt met vele oefeningen en toepassingsvormen zodat stapsgewijs toegewerkt wordt naar het begeleiden van kleine opstellingen en integratie van de methode binnen het eigen werk.

Data: 8 en 7 september, 11 en 12 oktober, 8 en 9 november, 13 en 14 december in 2007.

Prijs: 1475 E excl. BTW, inclusief koffie, thee, lunch en studiemateriaal.

Plaats: Groningen.

Informatie en aanmelding

Hetty Broeders

050-5253030

e-mail : adslhetty@tiscali.nl

website: www.parci.nl

Verantwoordelijkheid en ethische raakbaarheid

Mia van Luttervelt

(Uit: *Bevestigend aanraken – een filosofisch onderzoek van de haptonomie*, mijn doctoraalscriptie wijsbegeerte EUR 1997, hfdst.7.6. Voor correspondentie en bestelling: mvanlutt@planet.nl).

“Iemand kan voor mijn ogen in het water vallen, maar als mij dat niet *raakt*, dit wil zeggen als ik daar niet *moreel* gevoelig voor ben, dan zal mij dat koud laten. Ik zal er onbewogen, onverschillig aan voorbij gaan. Het invoelen of inleven, in de zin van mijn gevoelens of situaties kunnen vergelijken met die van anderen, is op zichzelf niet voldoende om tot daadwerkelijk handelen over te gaan. Ik word niet geprikkeld om ook maar één stap in de richting van de drenkeling te doen als deze merkwaardige voorwaarde van ‘aanzuiging’, ethische gevoeligheid, ontbreekt. Precies de voorwaarde van het natuurlijk egoïsme zou voor die stap een absolute belemmering zijn. Ethische raakbaarheid is het gegeven dat, in ons voorbeeld, het geluid van een plons niet door mij geregistreerd wordt als een louter natuurkundig gegeven, maar dat het bij mij inbreekt als een appèl; als een verstoring van mijn voor-mijzelf-zijn, die mij *betrokken* bij een ander maakt. Tegen wil en dank.” Met dit soort voorbeelden schetst Jan Keij het belang van *ethische raakbaarheid* bij Levinas.¹ Bij Levinas is alles van ethische waarde. Het ontologische (*het zijn*) vloeit voort uit het ethische (*het goede*). Waar het bij Heidegger gaat om de vraag naar *het zijn* en de bestaanszorg, gaat het bij Levinas om de vraag naar *het goede*: hoe kunnen we ethisch handelen? Hoe is verantwoordelijkheid mogelijk? Het ethisch handelen in diepste zin noemt Levinas *het goede*: ik toon mij verantwoordelijk voor iets waaraan ik *geen schuld heb*.

Aan welke (alle noodzakelijke) voorwaarden moet worden voldaan om het goede mogelijk te maken? Met het antwoord schetst Keij een overzicht van Levinas’ denken: zijn filosofie in een notepad.

1. *Meervoudigheid (pluralisme)*: een eerste voorwaarde is dat er meerdere mensen zijn. Goedheid als verantwoordelijkheid veronderstelt immers een relatie met de ander: ‘het goede’ noemen we dus een relatiebegrip. Het gaat voorbij aan het solipsisme, dit wil zeggen voorbij de eenzaamheid van ‘ik alleen besta’. Door verantwoordelijk te zijn erken ik het bestaan van iemand buiten mijzelf.
2. *Onafhankelijkheid (vrijheid)*: Vrijheid betekent fundamenteel niets anders dan onafhankelijkheid; de mogelijkheid om te kunnen ontsnappen aan het volledig bepaald zijn. Alleen een identiteit, iemand met beslissingsbevoegdheid, met een eigen wil, is toerekeningsvatbaar.
3. *Afhankelijkheid (onvrijheid)*: Wie *totaal* onafhankelijk is, staat onmogelijk in relatie. Elke betrekking houdt een *verbondenheid*, en dus een onvrijheid in. Onafhankelijkheid en afhankelijkheid (in de termen van Levinas: *autonomie en heteronomie*) zijn beide onontbeerlijk. Als voorwaarden voor ethisch handelen moet ze nog preciezer worden omschreven, namelijk als *lichamelijk*.
4. *Lichamelijke onafhankelijkheid: genieten*. De eerste en meest fundamentele wijze waarop ik

- mijzelf als autonoom ervaar is als *genietend*. Primair is leven zo lichamenlijk gezond-zijn, dit wil zeggen je goed *voelen*, voorbij de onverschilligheid, als gehechtheid aan jezelf. Om zorg te kunnen verlenen aan bijvoorbeeld iemand die verdrinkt, moet ik dus eerst mijn natuurlijke neiging van gerichtheid op mijzelf overwinnen, mijn eigenliefde opschorten, zonder te weten waar mijn hulp begint en waar ze eindigt. Deze moeite van de 'ik-negatie' maakt de zorg tot het goede.
5. *Lichamelijke afhankelijkheid: lijden*. Het is absurd om zorg te willen dragen voor onschendbare wezens. Lichamelijke kwetsbaarheid is een noodzakelijke voorwaarde voor ethiek, voor zorgverlening. Niet alleen die van anderen, maar ook die van mijzelf.
 6. *Ethische gevoeligheid/raakbaarheid*. Zie het begin van deze paragraaf.
 7. *Rechtvaardigheid*. Wanneer er meerdere anderen zijn wordt de verantwoordelijkheid tot een probleem. Aan welke ander zal ik hulp verlenen? Om rechtvaardig te kunnen zijn zal ik anderen met elkaar moeten vergelijken; afwegingen, prioriteiten stellen. Kortom ik zal moeten nadenken en rekening houden met derden.
 8. *Vruchtbaarheid*. Echte kwetsbaarheid voert naar de dood en daarmee naar het einde van elk ethisch vermogen. Om het goede te kunnen voortzetten zal de dood in zekere zin moeten worden overwonnen. Vruuchtbaarheid realiseert, voorbij de dood, een nieuwe generatie mensen die het goede kunnen voortzetten.

Levinas is van mening dat verantwoordelijkheid geen illusie is. Zijn onderzoeksresultaat is gebaseerd op fenomenologische analyses, dit wil in de eerste plaats zeggen: analyse van *concrete* ervaringen. Of deze analyses kloppen kan ieder slechts beantwoorden door na te gaan in hoeverre de eigen ervaringen overeenstemmen met wat Levinas beweert, zoals mensen ook voor zichzelf dienen na te gaan in hoeverre de haptonomische fenomenaliteit klopt met hun eigen ervaringen. Naar mijn mening komen de analyses van Levinas overeen met de haptonomische fenomenaliteit en geven ze een indrukwekkende onderbouwing ervan. Zowel voor de 'filosofie van het goede' van Levinas, als voor de haptonomie vormen het egoïsme en de kwetsbaarheid van mensen het scharnierpunt waardoor 'het goede' kan verworden tot 'het slechte': egoïsme loopt gemakkelijk uit de hand en gaat dan, gegeven de kwetsbaarheid, 'over lijken': het verdrukt en benadeelt anderen. We maken dit allemaal dagelijks mee. Zodoende kunnen de voorwaarden voor ethisch handelen zich keren *tegen* het goede. Het denken van Levinas verklaart dus de tendens tot het kwade precies vanuit de mogelijkheid tot het goede. Zowel Veldman als Levinas verwijzen daarbij naar de uitersten van menselijke ervaring: mensen kunnen in extreme situaties elkaar het laatste stuk brood uit de mond stelen en elkaar de dood injagen, waar anderen boven zichzelf uitstijgen in opofferende vriendschap en naastenliefde. Aanbevolen wordt om bij de haptonomische (na)scholing van hulpverleners aandacht te geven aan de specifieke notie 'ethische raakbaarheid', als inherent aan persoonlijke verantwoordelijkheid, en in relatie tot het affectief 'raken en geraakt worden' in de haptonomie.

Voetnoot

- ¹ Jan Keij, *Eenvoudig gezegd: Levinas, een nieuwe blik op mens en wereld*, 3^e druk, Kampen/Kapellen 1993, p.19-28.

De hemel op aarde

Wim Laumans

Het was Mia van Luttervelt die in haar doctoraalscriptie *Bevestigend aanraken - een filosofisch onderzoek van de haptonomie* (EUR 1997) ook aandacht schonk aan de filosofie van Levinas en het begrip ‘*ethische raakbaarheid*’ introduceerde in de haptonomie. Zij was het die mij wees op de cursussen van Jan Keij bij de ISVW (Internationale school voor wijsbegeerte). Zo toog ik in juli 2002 naar Leusden voor zijn cursus ‘*Tussen behoefte en verlangen*’.

Nog steeds ben ik erg blij dat ik deze stap heb gemaakt, want het heeft me iets teruggegeven dat bij mij verloren dreigde te gaan: het vertrouwen in de goedheid van de mens en het geloof in vergeving. Bij Levinas vond ik namelijk streng beargumenteerd dat de mens ten diepste goedheid is.

In dit stuk citeer ik uitvoerig uit het laatste boek van Jan Keij *De filosofie van Emmanuel Levinas – in haar samenhang verklaard voor iedereen*, Uitgeverij Klement, Kampen 2006. Dit om u in staat te stellen op te zoeken waar ik het vandaan haal en u te laten zien waar ik schatplichtig ben aan een ander. Jan Keij is ook voor mij ‘*the key to Levinas*’ gebleken. Ik begin met p.364:

“Als ethische raakbaarheid is de mens ten diepste goed: een mens om van te houden.

Zo interpreteer ik een passage uit de roman van De Elzenkoning van Michel Tournier, waarin Abel Tiffauges zegt:

“Ik moet mijzelf niet verhelen dat al die mensen die me haten op basis van een misverstand me, als ze me kenden, als ze wisten, nog duizendmaal meer zouden haten, en dan met reden. Maar ik moet eraan toevoegen dat als ze me door en door zouden kennen, ze me oneindig zouden liefhebben, zoals God doet, die me door en door kent.”

De ontdekking van Levinas maakte mij blij. Ik kreeg weer zin in het leven. De honger naar kennis ontstond en nam steeds meer toe. Ik bestudeerde het proefschrift van Jan Keij en volgde diverse cursussen. Het contact tussen ons groeide. Uiteindelijk vroeg Jan me om zijn nieuwe boek kritisch door te lezen. En ontstond een contact waarin ‘het ware leven’ ter sprake kwam. Ik ervoer dat als een uitverkiezing en zag het als het beginpunt voor een gezamenlijke cursus waarin we misschien een antwoord zouden kunnen vinden op de vraag die de haptonomie als ontische¹ wetenschap niet zelf kan beantwoorden, omdat het geen vraag is naar ‘*het zijn*’, maar naar het ‘*anders dan zijn*’, wat bij Levinas de ethiek is. Dit betekent dus de vraag naar de ethiek als mogelijk fundament van de haptonomie. Anders geformuleerd: is de ethiek het fundament van de haptonomie?

Wanneer wij nu terugkeren naar Levinas, dan ontdekken wij dat de grote ommekeer in de filosofie sinds Levinas is, dat het uitgangspunt in zijn filosofie niet meer ‘*het ik*’ is, maar ‘*de ander*’. Niet meer het ego als egoïsme, maar de verantwoordelijkheid voor de ander. Kijken

we vervolgens naar de wijze waarop de naastenliefde vaak wordt geformuleerd. Bij *'wie goed doet, goed ontmoet'*, blijft het egoïme de oorsprong van dit ethische principe. Hetzelfde geldt voor: *'Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook aan anderen niet.'* Het eigen gewin is het uitgangspunt. Deze gedachtengang doorbreekt Levinas volkomen.

Op p.228:

"Ik vind de verplichting niet in mijzelf, wat Kant stelt, maar ik ontvang haar, in het appèl, van de ander. Die is dus maatgevend."

De oorspronkelijke duale relatie zal echter rekening moeten houden met anderen. Op p.187:

"Ethiek begint strikt individueel, als een relatie met z'n tweeën."

En in noot 5:

"...maar daar blijft het niet bij: de exclusiviteit van de relatie zal te maken krijgen met derden."

Vervolgens op p.255:

"Ik kan mij niet met de ander afsluiten in een relatie van exclusiviteit, die alle anderen buiten sluit."

De relatie begint met één ander, maar omwille van de rechtvaardigheid moet met alle anderen rekening gehouden worden. Beide deelnemers aan een relatie zijn verbonden met een netwerk van relaties, van andere personen waar rekening mee gehouden moet worden. En wanneer we allemaal echt zorg dragen voor het welzijn van anderen, dan realiseren we samen als het ware 'de hemel op aarde'. Zie p.100:

"De volmaaktheid bij uitstek is het Goede, gedefinieerd als verantwoordelijkheid, als bezorgdheid om anderen, uitmondend in handelen dat geluk – kwaliteit van leven – wil scheppen."

Dit is wat Levinas de liefde als *'agapè'* noemt, de liefde zonder *'eros'*. Hij beschrijft deze relatie van verantwoordelijkheid als een asymmetrische: ik ben onomkeerbaar verplicht aan de ander. Deze *'agapè'* is niet de wederkerige vriendschappelijke relatie van de *'philia'* – zoals ook Veldman die beschrijft – , maar mijn verantwoordelijkheid voor de ander die, zeker niet in eerste instantie, vraagt naar de verantwoordelijkheid van de ander voor mij. Het is deze verantwoordelijkheid die naar voren komt wanneer ik geraakt word door de ander. Mijn raakbaarheid getuigt daarvan. En omdat dit passieve gebeuren van 'geraakt worden' het fundament is van alle activiteit en bewustzijn op ontologisch niveau (het niveau van *'het zijn'*) noemt Levinas deze ethische gevoeligheid *'anders dan zijn'*. Zo fundeert Levinas de ontologie in de ethiek. Uiteindelijk betekent dit ook dat de haptonomische relatie haar diepe oorsprong vindt in deze raakbaarheid. Sterker nog: zonder raakbaarheid is geen haptonomie mogelijk en een verantwoorde haptonomische relatie bestaat pas als antwoord op deze raakbaarheid. En het is dit antwoord waardoor de praktijk van de haptonomie kan bijdragen aan het scheppen van *'een hemel op aarde'*.

In de cursus op 12 en 13 april en op 26 en 27 april gaan we de notie van ‘*ethische raakbaarheid*’ op een ‘streng argumentatieve wijze’ uitwerken. En wel zodanig, dat de deelnemers na afloop met nieuwe inzichten over zichzelf en de haptonomische relatie naar huis zullen terugkeren.

Literatuur:

Mariska Jansen, *De mens is doordrongen van respect voor de ander*, boekbespreking van Jan Keij 2006 in dagblad Trouw, 27-1-2007.

Jan Keij, *De structuur van Levinas' denken in het perspectief van een ontwikkelingsgang*, Academisch proefschrift, Uitgeverij Kok Agora, Kampen, 1992

Jan Keij, *Zekerheid over onzekerheid - eigen verantwoordelijkheid bij beslissingen in de zorg*, Elsevier, Maarssen 2000.

Jan Keij, *Tussen behoefte en verlangen - inleiding nieuwe stijl in het denken van Emmanuel Levinas*. Zomercursus 15-19 juli 2002, ISVW, Leusden.

Jan Keij, *De filosofie van Emmanuel Levinas- in haar samenhang verklaard voor iedereen*, uitgeverij Klement, Kampen, 2006.

Mia F.W. van Luttervelt, *Bevestigend aanraken – een filosofisch onderzoek van de haptonomie*, Erasmus Universiteit Rotterdam, Den Haag 1997.

Voetnoot

¹ ‘Ontische’ komt van ontologie = de wetenschap van het zijn.

In verbinding, Geertje Bouwman, Rineke Brinkman en Nathalia Liem.

Deze brochure is een weergave van de presentatie die gegeven is op de ledendag van de Vereniging voor Haptonomische Zwangerschapsbegeleiding (VHZB, www.vhzb.nl). De presentatie werd gegeven door bovengenoemde auteurs en is geïnspireerd door de sprekers op het 4^e *Congres de l'Haptonomie*, december 2005 in Parijs. Het is een pleidooi voor de affectieve bestaansbevestiging bij de start van het leven en een leven in vrije verbondenheid met elkaar.

De brochure is te bestellen door € 10 over te maken op giro 9434974 ten name van G.Bouwman te 't Goy, onder vermelding van: 'IN VERBINDING', en uw naam en adres. U krijgt het boekje dan zo spoedig mogelijk toegestuurd.

ROÈL uw partner in verzekeringen

Haptotherapeuten Verzekeringspakket

Financieel Adviesbureau ROÈL biedt voor haptotherapeuten de mogelijkheid verzekeringen te treffen met aantrekkelijke voordelen in de vorm van:

- collectiviteitskorting -
- uitgebreide specifiek op beroep afgestemde dekking -
- persoonlijke advisering -

PRAKTIJKPAKKET

- Aansprakelijkheid beroep
- Rechtsbijstand beroep
- Extra kosten / bedrijfsschade
- Inventaris

PRIVÉ-PAKKET

- Woonhuis
- Inboedel
- Auto
- Aansprakelijkheid privé
- Rechtsbijstand privé
- Doorlopende reis

INKOMEN EN ZORPPAKKET

- Pensioen
- Arbeidsongeschiktheid
- Ziektekosten
- Ongevallen

Financieel Adviesbureau ROÈL

Antwoordnummer 358
3740 VB BAARN
telefoon 035 54 890 90
Fax 035 54 890 91

Versie bij een kind in stuitligging

Monique Duran

Monique Duran is vroedvrouw op haptonomische basis, voorzitter VHZB (Vereniging van Haptonomische Zwangerschapsbegeleiders, www.vhzb.nl)

In historisch perspectief

Tot in de jaren 80 van de 20ste eeuw was elke lengteligging van een kind à-terme een uitgangspositie voor een natuurlijke geboorte.

Omdat bij de geboorte van een kind in stuit, het lichaamsdeel met de grootste diameter (het hoofd) het laatst komt, was een geboorte in stuit niet gunstig wanneer er geen vertrouwen is in de congruentie van het moederlijke bekken en de grootte van het kind (geen disproportie), of in de kwaliteit van de weeën. Zoals bij een geboorte in hoofdligging in dergelijke gevallen een zogenaamde proefbaring mogelijk is, is dat niet het geval bij een geboorte in stuit. In die gevallen werd daarom voor een keizersnede gekozen. In de zwangerschap resulteerde het in het veelvuldig keren van een kind dat zich presenteerde in stuitligging. Hoewel slechts 4 % van de kinderen à -terme in stuitligging liggen, tegen 25 % bij 30 weken Am. duur, werd al vanaf 32 weken Am. begonnen met de zogenaamde versie, uit angst dat kinderen na 36 weken niet meer zo gemakkelijk gedraaid konden worden. Deze versie werd veelal uitgevoerd tijdens een zwangerschapscontrole, en wanneer deze poging niet slaagde werd de cliënt doorverwezen naar een ervaren collega of gynaecoloog. Verloskundigen in opleiding werden hierop voorbereid. De voorwaarden voor een versie waren een stevige ondergrond, om goed kracht te kunnen zetten, en het beluisteren van de harttonen (met een toeter) voor en na de versie. Dit om een eventuele foetale bradycardie (dalende kinderlijke harttonen) op te sporen. Complicaties bij een versie kunnen zijn: bradycardie en voortijdig breken van de vliezen. Er werd ook gedacht dat een soltio placentae (een voortijdig loslaten van de placenta) en complicatie van versie zou zijn. De incidentie hiervan is echter niet verhoogd ten opzichte van deze incidentie in de normale zwangerschap.

Onderzoek in de 21ste eeuw heeft echter aangetoond dat een versie voor de 37ste week weinig effect heeft. Het kind kan dan nog gemakkelijk terugdraaien.

Een uitwendige versie van een stuit tot hoofdligging is een effectieve manier om de frequentie van stuitligging en het aantal keizersneden te verminderen.

Het slagen van een versiepoging hangt in grote mate af van de pariteit van de zwangere.

Is zij nog niet eerder bevallen, dan zal het succespercentage rond de 30 % liggen, terwijl bij een reeds bevallen zwangere het succespercentage rond 70 % ligt. Er zijn echter ook andere oorzaken die het slagingspercentage bij een versie a-terme beïnvloeden: etniciteit, de hoeveelheid vruchtwater en de ligging van de placenta.

Met de toenemende medicalisering, de komst van de echo, die de stuitligging kan bevestigen (maar aanvankelijk alleen in de ziekenhuizen beschikbaar was) en de toenemende defensieve houding in de verloskunde, werd de versie door veel gynaecologen bestempeld tot een handeling die in een ziekenhuis moet worden verricht, waarbij een CTG (cardio tocogram) geadviseerd werd na de versie. Gevolg is dat verloskundigen steeds minder bedreven raakten in het uitvoeren van een versie. De meeste versies worden nu door de gynaecoloog en in speciale eerste- en tweedelijns versie centra gedaan. Op dit moment worden verloskundigen opnieuw geschoold in het verrichten van een versie.

In Nederland werd een vaginale geboorte bij stuitligging, zonder bezwarende omstandigheden, geprefereerd boven een sectio caesarea.

In 2000 verschijnt het onderzoek 'term breech trial' van Hannah M.E. en Hannah W.J et al. Dit onderzoek, een 'multi centered randomised trial', zette de verloskunde in Nederland op zijn kop. Omdat er in dit onderzoek aangetoond werd dat het kind in stuitligging bij een vaginale geboorte een grote kans op letstel liep, werd binnen enkele weken door de NVOG (Nederlandse vereniging voor obstetrie en gynaecologie) besloten dat de cliënt bij een stuitligging à terme mocht beslissen of zij een vaginale geboorte of een keizersnede verkoos. Dit leidt tot een onmiddellijke stijging van het sectio percentage bij een stuit. In Nederland was dit 50 %, voor het onderzoek van Hannah, tegen 80 % in 2006..

In de afgelopen jaren werden verschillende studies gepubliceerd, waarin aangetoond wordt dat de nadelige effecten van een keizersnede voor de moeder en de eventuele volgende zwangerschappen groter zijn dan de voordelen voor het kind dat per keizersnede geboren wordt.

De reden van de recente publiciteit rond versies bij stuitligging is mogelijk de ondertekening van een convenant met de ziektekosten verzekeraars door de KNOV (Koninklijke Nederlandse Organisatie voor Verloskundigen) om het aantal sectio's bij stuit terug te draaien.

In haptonomisch perspectief

De eerste jaren na mijn opleiding tot vroedvrouw deed ik regelmatig een versie bij een kind in stuitligging, volgens de richtlijnen die Riet Frijling mij tijdens mijn opleiding had gegeven. Nadat ik mijn haptonomische scholing was begonnen vond ik het niet meer juist om te bepalen dat een kind anders moest gaan liggen. Diegene die het beste zijn positie kan bepalen, is juist het kind. In feite geeft een stuitligging aan dat dat de beste positie is onder de gegeven omstandigheden. Mijn aandacht richtte zich daarom op het veranderen van de omstandigheden, om daarmee de mogelijkheden om andersom te gaan liggen voor het kind gunstig te beïnvloeden. In plaats van het symptoom 'stuitligging' te bestrijden en dus het kind te manipuleren in een door hem ongewenste ligging. Opmerkelijk is daarbij het door veel moeders opgemerkte feit dat kinderen in stuit onrustig zijn en proberen om te draaien. Zodra ze zelf gedraaid zijn, worden ze veel rustiger in hun bewegingen.

Mogelijkheden om de situatie te beïnvloeden zijn er binnen de haptonomie zeker. Zoals voor haptonomisch werkenden duidelijk is wordt de spiertonus door een haptonomische aanraking,

vanwege een gamma-innervatie van de zenuwen verlaagd, ten opzichte van de normale tonus. Daarbij is sprake van alfa-innervatie. Daarnaast zal de moeder, vaak met behulp van haar partner en misschien van haar haptonomisch begeleider, letterlijk meer ruimte kunnen bieden aan haar kind. De moederschoot kan daardoor gevitalseerd worden. Het kind wordt uitsluitend uitgenodigd zelf te draaien, wat geen enkel risico vormt voor zijn conditie. Hij wordt gerespecteerd in zijn liggingskeuze. De gevolgen zijn verbluffend. Ook wanneer het kind in stuit blijft liggen zie ik vaak dat de ouders, die op deze wijze begeleid zijn, zich neerleggen bij dit gegeven. Zij gaan vaker met vertrouwen het natuurlijke geboorteproses in en aan.

Onderzoek van deze constatering is helaas nog niet voorhanden. Als voorzitter van de VHVB wil ik de lezers van HC uitnodigen om verslag te leggen van ouderparen die met een kind in stuitligging bij u komen. Hierdoor hopen wij te kunnen werken aan statistische onderbouwing van een haptonomische begeleiding bij stuitligging. Op de ledenvergadering van 23 april a.s. komen wij hierop terug. Ik wil u dan ook graag oproepen om te denken over een mogelijk evaluatieformulier en zoveel mogelijk relevante gegevens te verzamelen voor een adequate verslaglegging.

Dit artikel werd geschreven naar aanleiding van een aantal publicaties in de volgende dagbladen:

1. Trouw, woensdag 3-1-07, De kunst van het keren - over de verloskundige Riet van Baaren Frijlings.
2. Trouw, dinsdag 9-1-07, antwoord op 'De kunst van het keren', door Anneke Kempkes-Verweij, zwangerschapsdocente fysiotherapie en haptonomische zwangerschapsbegeleider.
3. Gooi en Eemlander, maandag 22-1-07, Roze wolk is een mythe, over de vaak loodzware weken na een bevalling.

De beroepsvereniging het NVPA

Suzan Lucas et al.

Dit artikel werd geschreven door Suzan Lucas (praktijktel. 071-5156057) met medewerking van de leden van de vakgroep haptotherapie van het N.V.P.A.

Geïnspireerd na de haptotherapie-vakgroepvergadering ga ik weer op huis aan. Voor de zoveelste keer neem ik mij voor om voor Haptonomisch Contact een artikeltje te schrijven over de beroepsvereniging waarvan ik als haptotherapeut lid ben: het NVPA. Dit nam ik me ook al voor toen ik op het Landelijk Haptonomie Congres 2003, te Ede, georganiseerd door de Academie voor Haptonomie in Doorn, alleen maar een stand zag van de VVH en opnieuw toen ik alleen de VVH vermeld zag staan als beroepsvereniging op de website van Haptonomisch Contact (www.haptonomischcontact.nl). Ik heb geen beter excuus dan dat ik het druk heb.

Het NVPA staat voor Nederlands Verbond voor Psychologen, Psychotherapeuten en Agogen. Onderdeel van het NVPA is de vakgroep haptotherapie. De reden dat ik lid ben geworden van het NVPA in 2001 is dat de VVH de poorten gesloten hield voor haptotherapeuten die niet afgestudeerd waren in Doorn of op het ITH (Instituut voor Toegepaste Haptonomie). Zelf ben ik van de eerste lichting afgestudeerden van Synergos. Vanwege mijn hbo-gezondheidszorg-vooropleiding en het feit dat ik 10 jaar hbo-docent ben geweest, hoopte ik toch in aanmerking te komen voor lidmaatschap van de VVH. Helaas werd mijn aanmelding niet geaccepteerd en viel er niet over te praten. Toen kwam mij ter ore dat het NVPA de deuren opende voor haptotherapeuten. Voorwaarde was een vooropleiding van minimaal hbo-niveau, een relevante opleiding in het betreffende vak en minimaal 8 uur cliëntcontacten per week. Omdat het NVPA zich sterk richt op de kwaliteit van de individuele therapeut was er de eis van een toelatingsgesprek, voor mij heel prettig: nu kreeg ik de kans iets van mijzelf als therapeut te laten zien! Dit gesprek werd gevoerd met drie NVPA-therapeuten, duurde een uur en was heel intensief, inspirerend en uitdagend. Behalve op de vakinhoud en de uitoefening ervan werd ik doorgevraagd op één van de belangrijkste onderwerpen van het therapeut zijn: overdracht, tegenoverdracht en inzicht in eigen valkuilen. Na dit gesprek werd ik toegelaten tot het NVPA.

Het feit dat ik niet word toegelaten tot de VVH is al lang niet meer de reden dat ik lid ben van het NVPA. Mij spreekt de open sfeer enorm aan, een sfeer, waarin verschillende disciplines met elkaar omgaan en van elkaar leren. Het contact tussen de verschillende disciplines wordt vooral bepaald door de interesse in hoe de ander in zijn vak actief is en niet door geslotenheid of oordeel. Eén van de voordelen van het verenigd zijn in een vakgroep binnen een grotere overkoepelende vereniging is het feit dat je je therapeutische kennis op verschillende

modaliteiten kunt opbouwen. Voor mij geeft dat een meerwaarde boven het alleen bezig zijn binnen mijn eigen vakgebied. Je kunt je therapeutische gedachtevorming toetsen aan andere disciplines en wordt op die manier uitgedaagd om jezelf aan te scherpen. Met eigen vakbroeders ben je het sneller eens met elkaar. De uitwisseling tussen de diverse therapeuten tijdens bijvoorbeeld de studiedagen van het NVPA is zeer inspirerend.

De vakgroep is een levendige groep. Kenmerkend voor de vakgroep is de openheid naar de diverse richtingen in het werkveld van de haptonomie. De vakgroep haptotherapie hecht er veel waarde aan dat de haptotherapeut zich kan begeven in de geestelijke gezondheidszorg door kennis te hebben van de psychopathologie. De nieuwe leden worden verplicht gesteld een cursus DSM-IV te volgen, als blijkt dat deze kennis wat matig aanwezig is. Daarnaast houdt de vakgroep zich inhoudelijk bezig met scholing. De vakgroep komt twee à drie keer per jaar bij elkaar en vergadert over de zaken waar we ons als haptotherapeuten allemaal mee bezig houden zoals bestuurszaken, ontwikkelingen bij zorgverzekeraars, vragen over de verplichting tot BTW afdragen etc. Maar een ander deel van onze vergadertijd gebruiken we om inhoudelijk met elkaar te praten. Zo hebben we het gehad over het Colloquium 2005 bij Frans Veldman in Oms, Frankrijk, waar een paar vakgroepleden zijn geweest, over de methode waarmee Peter Zwiers de belastbaarheid van mensen met burnout traint, er is een uitwisseling geweest met Gosse Postema en Otto Huizinga over hun visie op haptotherapie etc. Dit alles vindt plaats in een sfeer van openheid en respect.

Ik hoop via dit stukje het NVPA als beroepsvereniging op de haptotherapiekaart gezet te hebben en iets overgebracht te hebben van mijn enthousiasme over het NVPA. Ik vind het belangrijk om bekendheid te geven aan het feit dat er twee beroepsverenigingen zijn waarbij haptotherapeuten zich kunnen aansluiten en meer bekendheid te geven aan de specifieke kwaliteiten van het NVPA. Als je meer wilt weten over het NVPA kun je de website bezoeken: www.nvpa.org . Misschien tot ziens!

**MEDEDELING:
SYMPOSIUM HAPTONOMIE NEDERLAND 2006**

Door drukte van Frans Veldman, o.a. in verband met de vertaling van zijn boek, is de publicatie van de teksten van het Symposium Haptonomie Nederland 2006 ernstig vertraagd. Wij verzoeken u vriendelijk nog enige tijd geduld te hebben. Zegt het voort!

Indien u hierover vragen heeft, neemt u dan contact op met de uitgever (zie colofon) en niet met de redactie.

Het ontstaan en de ontwikkeling van het lichaamsbeeld

Lezing door Liesbeth Woertman, verslag door Thea Wenneger

'Beelden die de (zelf)beleving beïnvloeden'. Dat is het thema van de lezingen, dit academiejaar, van de Academie voor Haptonomie in Doorn. Zij biedt in het kader van theorievorming dit cursusjaar weer twee lezingen aan.

De eerste van die twee lezingen was op 29 november 2006. Hiervoor was Liesbeth Woertman uitgenodigd, universitair hoofddocent klinische psychologie en gezondheidspsychologie aan de Universiteit Utrecht.

Haar belangrijkste onderzoeksthema's zijn 'lichaamsbeeld' en 'seksualiteit'. Over schoonheid schreef zij het boek:

Moeders Mooiste - de schone schijn van het uiterlijk,

Swets & Zeitlinger Publishers 2003, 187 pp, ISBN 90 265 1738 6, EUR 19,70.

Woertman is al jarenlang gefascineerd door de vraag hoe het mogelijk is dat het beeld dat je van jezelf hebt zo kan verschillen van dag tot dag. Hoe komt het dat de beleving van je uiterlijk zo kan verschillen van hoe je er feitelijk uitziet?

Voor een gehoor van ongeveer vijftig mensen gaf Liesbeth Woertman een zeer bevlogen college over het ontstaan en de ontwikkeling van het lichaamsbeeld. Volgens haar is het lichaamsbeeld een multi-dimensionaal construct bestaande uit:

- * feitelijke dimensie: o.a. lengte, gewicht, verhouding van gezicht tot lichaam en gaafheid van de huid. Er zijn universele kenmerken van wat wij mooi vinden.
- * sociale dimensie: elk mens vervult met haar lichaam allerlei sociale rollen, met één en hetzelfde lichaam bijvoorbeeld haptotherapeut, moeder, minnares, etc.
- * ideaalbeeld: de feitelijkheid van je lichaam wordt vergeleken met een ideaalbeeld. Dit ideaalbeeld is afhankelijk van de normgroep waartoe je behoort en is cultureel bepaald.

In de ontwikkeling van het lichaamsbeeld stelt Liesbeth Woertman de rol van de aanraking centraal. De eerste ervaringen van de mens zijn tastervaringen. De ervaring van verzorgd worden, aangeraakt worden en je beschermd voelen is een soort basislaag van het zich ontwikkelende zelfbeeld en lichaamsbeeld.

Een baby leert via de handen van diegenen die haar verzorgen waar haar lichaam begint en ophoudt, via de tast wordt de ander gekend en 'gemaakt'.

Een citaat uit haar boek:

”Wij worden tot mens gemaakt door de handen en de blik van een ander. Elk mens wordt een mens door spiegeling. Niet elke aanraking bevestigt ons in ons zijn, maar alleen die aanrakingen die gebeuren met volle aandacht. Positieve aandacht die wij als zodanig ervaren, draagt bij tot ons gevoel van schoonheid en leidt tot een positief lichaamsbeeld. En dit ontwikkelde lichaamsbeeld gaat dan weer als basis fungeren voor ons verdere zelfbeeld.”

Volgens Liesbeth Woertman worden in de pubertijd allerlei fases in de ontwikkeling van baby tot autonoom mens nog eens overgedaan.

Bij het jonge kind vindt de spiegeling met name plaats door de ouders, in de pubertijd wordt er meestal gespiegeld door leeftijdsgenoten. In de pubertijd moet het lichaamsbeeld opnieuw worden opgebouwd. Aan het stuntelige bewegen van pubers is goed te zien dat het oude lichaamsbeeld zich nog niet heeft aangepast aan het nieuwe lichaam.

Bij het jonge kind wordt het lichaamsbeeld vooral 'gemaakt' door de aanraking van de verzorgers, maar wie reikt de puber haar nieuwe lichaam aan?

Ouders voelen vaak gêne om hun puber aan te raken en ook het kind zelf vindt lichamelijke aandacht vaak lastig. Hoe moeilijk is het om dan maatjes te worden met je verander(en)de lijf. In de pubertijd is er nauwelijks fysieke bekrachtiging meer en dat verklaart wellicht waarom kinderen op steeds jongere leeftijd seks hebben. Volgens Liesbeth Woertman is dit acceptabel wat betreft leeftijd, maar ook risicovol qua heftigheid van gevoelens.

Liesbeth Woertman benadrukt de rol van de aanraking om congruentie te bereiken tussen de dimensies van het lichaamsbeeld. Beter leren voelen is een goede manier om in het lichaam te komen. Met aandacht gegeven en met aandacht ontvangen aanraking als manier om in het lichaam te (gaan) wonen.

Ook bij getraumatiseerde mensen is het mogelijk om door een goede aanraking een fundamentele verandering te bereiken, niet alleen op gedragsniveau. Een goede aanraking geeft als het ware een nieuwe bedrading.

Het was een inspirerende avond. Het doet goed om vanuit een andere beroepsgroep de bevestiging te krijgen dat ons werk als haptotherapeuten - een aanrakend en contactmakend beroep - belangrijk is en kon bijdragen aan het welbevinden van mensen.

(Redactie: Voor verdere studie zie ook: *Body schema and body image – an interdisciplinary and philosophical study*, Douwe Tiemersma, Swets & Zeitlinger 1989, promotieonderzoek)

Ik breng je naar de overkant Door Elisabeth Anna Wolsink,
uitgeverij ten Have 2006, (ISBN 90 259 5693 9), 96 pp., prijs € 11,90

Dit boek over verlies en rouw is een aanrader voor huisartsen, gynaecologen, vroedvrouwen en kraamverpleegkundigen en voor ieder die eenzelfde verlies moest ervaren of betrokken is bij rouwverwerking.

Het is een autobiografisch verhaal van een aanstaande moeder die beviel van haar bijna voldragen, doodgeboren zontje. Een aangrijpend verhaal dat lange tijd - het gebeurde in 1977 - meege dragen werd in stilte, bijna als een geheim, vol pijn, boosheid en schuldgevoel.

Naar mijn idee is het vergelijkbaar met *Vrouwenmantel* van Dieuwke Talma. Ook hier is de boodschap dat het vertellen van het verhaal helend is voor degene die het heeft doorgemaakt. Zoals Marinus van den Berg in het nawoord schrijft: "Je kunt het betrekkelijk snel lezen, maar het werkt lang door".

Op mij heeft het veel indruk gemaakt.

Verschenen

'Le défi de la vie - considérations haptonomiques concernant le sens, le contenu et la signification de la vie'

**door Frans Veldman. Ed. Franc Campagnard dec.2005.
176 blz. Prijs: € 27,50.**

De special van HC 2004-4: 'Leven, zin, inhoud en betekenis' is een beknopte weergave van een gedeelte uit het boek, dat vertaald kan worden als: 'De uitdaging van het leven – haptonomische beschouwingen betreffende de zin, de inhoud en de betekenis van het leven'.

Het is een eigen uitgave van Frans Veldman. Het boek kan besteld worden bij het CIRDH door overmaking van € 27,50 + portokosten (zie www.haptonomischcontact.nl, link naar CIRDH).

Terug van weggeweest – verslag van een haptotherapeutische thuisreis

Door Sonny Kroon, Uitgeverij Boekenbent, 1e druk 2006, 198pp., € 15, excl.€ 3

verzendkosten ISBN-10: 90-8570-119-8 en ISBN-13: 978-90-8570-119-4

Te bestellen bij: terugvanweggeweest@orange.nl

Dit vind ik een moeilijk te beoordelen boek. Het is het autobiografische verslag van een therapie met een voorwoord van de haptotherapeut Eric (Bol te Utrecht, staat in de bijgevoegde folder). Het is moedig dat het boek nergens geanonimiseerd is. Mogelijk is het het eerst gepubliceerde boek door een cliënt betreffende haptotherapie. Het is vlot en soms humorvol geschreven, soms ontroerend, met veel dromen, naast teksten over films, muziekstukken en citaten uit 'groeiboeken'. Naar mijn idee bevat het veel Gestalttherapie, waarvoor schrijfster een opleiding heeft gedaan. Het mooie van het boek is, dat het mij helemaal Sonny Kroon lijkt, met een mooie beschrijving van de relatie met haar therapeut Eric en de wijze waarop hij haar bevestigt in haar groeiproces. Het is een verslag van een geslaagde therapie, met veel aandacht voor het eigen proces. Wat ik voor het beoordelen lastig vind is dat ik het erg lang vond – 49 stukjes - en zodoende mogelijk voornamelijk interessant voor mensen die de betrokkenen kennen en/of bekend zijn met de burnouts in het onderwijs. Het haptotherapeutische gedeelte blijft erg impliciet en alleen voor haptotherapeuten en ervaringsdeskundigen (ternauwernood) herkenbaar. In de inleiding meldt schrijfster dat haptonomie zich bezig houdt met de ontwikkeling van het voelen, wat correct is, zij het onvolledig. Maar als zij meldt: 'Haptotherapie is een benadering waarin het zich bewust worden van het eigen gevoel centraal staat', dan lijkt mij dat goedbedoeld, maar onvolledig en verwarrend voor de lezers.

Het lijkt mij mooi als haptotherapeut Eric een toelichting en/of aanvullend verslag zou schrijven waarin hij de specifiek haptotherapeutische aspecten probeert te verwoorden. Het gaat dan vooral om dié haptotherapeutische groundbegrippen en aspecten die slechts globaal verwoord kunnen worden, omdat de kern van de haptonomische bevestiging pre- en nonverbaal ligt. Zoals je het leren en kunnen fietsen slechts gedeeltelijk kunt verwoorden en vooral moet ervaren. Die moeilijkheid is door schrijfster ook wel (h)erkend, gezien haar motto van Stef Bos, voorafgaand aan deel I - Haptotherapie:

*Kom hier bij me, hou me vast
En vraag niet wat ik voel
Woorden zeggen veel te vaak
Wat ik niet bedoel*

Helpen bij verlies en verdriet, een gids voor het gezin en de hulpverlener, Manu Keirse, Uitgeverij Lannoo, 2003, ISBN 90 209 50517, EUR 17,95, 278 pp.

In het nawoord van het boek staat vermeld dat het werd geschreven als een gids die de weg kan wijzen naar een meer persoonlijke zorg voor mensen in verdriet, in een vaak onpersoonlijke wereld.

Naar mijn mening is het boek geschikt voor een ieder die zich wil verdiepen in de begeleiding van mensen gedurende een rouwverwerkingsproces. Zowel voor professionals met weinig ervaring in deze begeleiding als voor de mensen die zich afvragen hoe ze iemand in hun directe omgeving kunnen bijstaan. Het is een gemakkelijk leesbaar boek met vele praktische voorbeelden. Aangezien het boek gaat over het erkennen van het verdriet, het afstemmen op het eigen verwerkingstempo en het belang van de verbinding met anderen, denk ik dat het ook voor de haptonomisch geschoolde en geïnteresseerde lezers interessant kan zijn.

De eerste hoofdstukken van het boek gaan over de wijze waarop een rouwproces verloopt. De schrijver benadrukt daarbij dat verlies steeds een intense en persoonlijke ervaring is. Geen twee mensen rouwen op dezelfde wijze. Toch zijn er wel overeenkomsten te zien in het verloop van het proces en welke rouwtaken iemand daarbij tegenkomt. Bijvoorbeeld; het leren aanvaarden van de werkelijkheid, het ervaren van de pijn van het verlies, het aanpassen aan de omgeving zonder de overledene en tot slot een nieuwe plaats geven aan de overledene en opnieuw leren houden van het leven. Ik vind het mooi dat hij daarbij aangeeft dat de relatie met de overledene niet wordt beëindigd door de dood, maar dat er een nieuwe relatie kan ontstaan waarin de herinnering levendig wordt gehouden en inspireert tot leven.

In het boek wordt daarnaast aandacht besteed aan de vele verschillende manieren waarop mensen reageren op een verlies. Speciale aandacht wordt geschonken aan mensen die de dood moeten verwerken van een partner, een kind, oudere ouders of een verlies door zelfdoding. Het wordt daarbij ook duidelijk hoe gevoelens van verdriet en eenzaamheid kunnen worden versterkt door de mensen om de nabestaanden heen. Zij weten soms niet wat ze moeten doen en in hun onmacht wordt het onderwerp doodgezwegen of gebagatelliseerd. Wat mij onder andere raakte in het hoofdstuk over het verlies van een kind, is de opmerking dat de samenleving vaak zeer weinig stilstaat bij wat ouders moeten doormaken na het sterven van een kind. Er bestaat zelfs geen woord voor, zoals de term ‘wees’ voor een kind wiens ouders gestorven zijn of ‘weduwe’ of ‘weduwenaar’ voor iemand die zijn partner verliest.

Er worden in het boek naast het blootleggen van allerlei knelpunten ook talrijke handreikingen gedaan om beter om te gaan met nabestaanden. Zo wordt er onder andere aandacht besteed aan de wijze waarop kinderen begeleid kunnen worden na het sterven van dierbare mensen om hen heen. Ook zijn er adviezen voor leerkrachten, hoe zij om kunnen gaan met het overlijden van een ouder, leerkracht of leerling. De kernboodschap van deze concreet uitgewerkte adviezen is dat er ruimte is voor het verdriet en dat iemand de bevestiging krijgt dat de gevoelens die hij of zij ervaart normaal zijn en bestaansrecht hebben.

Dit is naar mijn mening dan ook de belangrijkste boodschap van het boek.

Dat het zowel de mensen die een verlies moeten verwerken als de mensen om hen heen ertoe uitnodigt om het verdriet er te laten zijn en een plek te geven zolang dat nodig is.

In het boek staat dat het niet de tijd is die geneest, maar de uiting van het verdriet in een periode van tijd en de ondersteuning die men vindt bij anderen. Ik sluit deze boekbespreking af met een mooie zin uit het boek: ***“troosten is geen dam tegen verdriet, maar juist een bedding voor verdriet”.***

Revalidatiecentrum Groot Klimmendaal biedt op een aantal locaties in Arnhem en elders in de provincie Gelderland specialistische revalidatiezorg voor pasgeborenen, kinderen, jongeren en volwassenen die door een ziekte, na een ongeval of als gevolg van een afwijking bij de geboorte te maken krijgen met een ernstig lichamelijke of meervoudige handicap.

Tot het aanbod behoort een aantal vergaande specialisaties, waaronder kinderevalidatie, zorg- en dienstverlening aan mensen met hersenletsel na ziekte of ongeval en aan mensen die zijn aangewezen op ademhalingsondersteuning. Met deze specialisaties vervult Groot Klimmendaal een landelijke functie.

Voor de klinische zorg heeft het revalidatiecentrum in Arnhem een capaciteit van 120 bedden.

Verdeeld over alle locaties worden per jaar circa 3.500 revalidanten behandeld.

De organisatie telt ongeveer 500 medewerkers.

Groot Klimmendaal stelt zich voor de verwijzer, de revalidant en zijn omgeving op als specialist en partner in revalidatie.

Om de revalidant optimale maatschappelijke aansluiting op de behandeling te bieden, werkt Groot Klimmendaal nauw samen met vele andere instellingen voor mensen met een handicap.

Voor verdere informatie en volledige vacatureteksten: www.grootklimmendaal.nl

Groot Klimmendaal werkt reeds lang met een discipline haptonomie als toegevoegde discipline van het revalidatiebehandelteam. Door het vertrek van één van de twee haptomenen is er vacatureruimte ontstaan voor een

Haptotherapeut m/v 18 uur per week (= 50%)

Het betreft een vacature voor bepaalde tijd per 1 april 2007 voor de duur van een jaar met de mogelijkheid naar omzetting voor onbepaalde tijd.

De unit 'Houding en Beweging'

De unit 'Houding en Beweging' bestaat uit de interdisciplinaire behandeling van de doelgroepen orthopedische en/of perifeer-neurologische aandoeningen en chronische pijn. Voor beide doelgroepen betreft dat zowel klinische als poliklinische revalidanten. Daarnaast is er een team fysiotherapeuten die enkelvoudige behandelingen geven aan bewoners van het Dorp.

U maakt als toegevoegde therapeut op indicatie deel uit van de besprekingen in de behandelteams.

Uw werkomgeving:

- De kern van uw functie bestaat uit het geven van haptonomische behandelingen.
- U maakt op indicatie deel uit van een interdisciplinair team dat bestaat uit: revalidatiearts, fysiotherapeuten; ergotherapeuten; maatschappelijk werkenden; psychologen en verpleegkundig en verzorgend personeel.
- Rondom elke revalidant wordt een subteam van behandelaars gevormd waarmee u op indicatie samenwerkt.

Wij vragen:

- een afgeronde opleiding haptonomie
- kennis van en ervaring met het behandelen van revalidanten waarbij de individuele kwetsbaarheid soms zeer groot is
- ervaring in werken in een multidisciplinair revalidatieverband
- gemotiveerde belangstelling voor het werken met deze doelgroep
- een doortastende en flexibele, communicatief ingestelde persoonlijkheid
- bereidheid tot het leveren van een inhoudelijke en persoonlijke bijdrage aan het behandelteam
- bereidheid zich in te zetten voor de behandeling vanuit de gedachte: 'revalidant centraal'.

Wij bieden:

- werken in een op kwaliteit gericht interdisciplinair team
- gemotiveerde collega's
- een goede en plezierige werkomgeving
- arbeidsvoorwaarden conform de CAO Ziekenhuizen
- salariering in FWG 55.

Informatie over de functie kan worden ingewonnen bij de heer G.J. van Dijk, unitmanager 'Houding en Beweging', tel. 026 - 35 26 158 of 06 - 13 19 00 06, per e-mail g.v.dijk@grootklimmendaal.nl.

Uw schriftelijke sollicitatie kunt u, binnen twee weken, richten aan het secretariaat van de unit HRM, Postbus 9044, 6800 GG Arnhem o.v.v. vacaturnummer 07/05.

Acquisitie naar aanleiding van deze advertentie wordt niet op prijs gesteld.

Groot Klimmendaal,
specialist en partner in revalidatie

Groot Klimmendaal
Heijenoordseweg 5
Postbus 9044
6800 GG Arnhem
Telefoon 026 - 352 6100
Fax 026 - 352 6218

